

#1

19. marts 2012

Leder

Efter væksten

Vi er nødt til at påbegynde en omstilling væk fra vækstsamfundet. Ikke fordi det er nemt, men fordi det er nødvendigt! Dette er udgangspunktet for NOAH Modvækst, som byder velkommen til det første nummer af gruppens nyhedsbrev *Efter Væksten*.

Vi går mod lysere tider. Foråret fortrænger vinterens mørke, og snart spirer planterne frem, og bladene på træerne springer ud på ny. Foråret og sommeren er en

Efter væksten udgives som elektronisk nyhedsbrev af NOAH Modvækst. Nyhedsbrevet udkommer 3-8 gange om året og bringer artikler med relevans for den vækstkritiske debat samt oplyser om NOAH Modvæksts aktiviteter. Redaktionen kontaktes på tokehaunstrup@gmail.com.

Efter væksten modtages gratis pr. e-mail. Tilmelding på hjemmesiden www.modvaekst.dk, hvor tidligere numre kan downloades. Artikler må gengives og citeres med tydelig kildeangivelse.

NOAH Modvækst er en del af Miljøbevægelsen NOAH. Læs mere om NOAH Modvækst på hjemmesiden modvaekst.dk og om NOAH på noah.dk

forunderlig tid, hvor alt vokser og gror. Men det er ikke en vækst, som fortsætter i det uendelige. Med efteråret falder temperaturen – og med den også løvet på træerne. Planterne visner og forgår og bliver derved til næring for næste års vækst. På den måde er væksten en integreret del af naturens cyklus og kredsløb.

I skærende kontrast hertil står måden, vi har indrettet vores moderne økonomi på. Den bygger på en forestilling om, at økonomien – og dermed også forbruget – kan fortsætte sin vækst i det uendelige. Igen og igen udråbes fornyet vækst som svaret på alle kriser. Væksten skal sikre nye arbejdspladser, at vi kan få råd til at gøre noget ved klimaet, og at vi kan sikre en god alderdom for flere ældre osv. Sådan lyder vækstsamfundets parole om og om igen.

Men tanken om uendelig vækst er absurd. Det er, som om økonomerne og politikerne – og med dem mange andre – helt har glemt, at vi bor på en klode med begrænsede ressourcer og en begrænset evne til at optage den forurening, som er resultatet af et højt forbrug. Vi indgår alle i naturens kredsløb. Det gælder også økonomien, og i tiltroen til, at der ingen grænser findes, har vi ladet forbruget vokse ”ud over alle grænser”. Naturødelæggelse, faldende biodiversitet og begyndende klimaforandringer er blot nogle af tegnene på dette.

Men ikke nok med at vækstøkonomien undergraver sit eget eksistensgrundlag; den har også en række indbyggede ”systemfejl”, som i sig selv destabiliserer økonomien og fører til kriser. Mest synlig er måske den manglende regulering af finans- og banksektoren, som medførte en ”oppustning” af økonomien med efterfølgende sammenbrud i form af finanskrisen.

Vækstøkonomiens systemfejl er dog langt mere grundlæggende end blot manglende regulering. I praksis gennemsyrrer vækst-tanken *hele* det økonomiske system og er blevet et grundvilkår for det velfærdssamfund, vi kender i dag. For eksempel er den private og offentlige gæld i dag så stor, at det kun er muligt at holde trit med renter og afskrivninger, hvis økonomien bliver ved med at vokse. Og private pensionsopsparinger har vækst som forudsætning. Udebliver væksten, smækker gældsfølden, og de forventede afkast af pensionsopsparingerne udebliver. Vi har på denne måde opbygget en økonomi og et samfund, som ikke kan fungere uden vækst.

Men væksten *kan ikke* fortsætte i det uendelige. Naturen sætter grænser for, hvor meget vi kan ”fylde”. Samtidig må vi stille spørgsmålstegn ved, om det tjener noget formål at fortsætte væksten. Godt nok får vi råd til flere fjernsyn, biler og udlandsrejser, men giver det os et bedre liv og et bedre samfund? Eller har jagten på vækst en slagside? Væksten opnås blandt andet gennem øget arbejds effektivitet. Der skal produceres mere og mere pr. time. Vi skal arbejde hurtigere, og resultatet er stress, og at dem, som ikke kan følge med, ryger af karrusellen og ud i mere eller mindre permanent arbejdsløshed.

Vi er nødt til at påbegynde en grundlæggende omstilling væk fra vækstsamfundet. Ikke fordi det er nemt, men fordi det er nødvendigt! Opgøret med væksten behøver ikke at indebære ”civilisationens” endeligt. Men at fortsætte ad vækstsporet vil i det lange løb gøre ondt værre og føre til et reelt sammenbrud med betydelige omkostninger for mennesker og natur. Heldigvis er der et alternativ! Det består i at erkende vækstens skyggesider og at rejse diskussionen om, hvilke mål vi ønsker at opstille for et samfund ”efter væksten”. Og hvordan vi vil nå dertil.

Vejen ud af vækstsamfundet bliver en kompliceret og følelsesladet rejse, som givetvis vil indebære forbrugsafkald, men som også vil være en mulighed for at skabe nye rammer for det gode, meningsfulde og virksomme liv. Det kan blive en lejlighed til at gentænke hverdagsliv og samfund – både oppefra og nedefra – og etablere nye, samlende mål for fællesskabet lokalt og globalt.

Flere bevægelser stiller allerede spørgsmålstegn ved væksten og vækstsamfundet. Blandt dem, som har

været med i flest år, finder vi fortalerne for en ”steady-state economy” (hvilket løseligt kan oversættes til en ”nulvækst-økonomi”), hvor ikke mindst den amerikanske økonom Herman Daly og Center for the Advancement of the Steady State Economy har været centrale. Men også inden for de senere år er der kommet nye stemmer til. Et aktuelt eksempel er Occupy Wall Street. Et andet eksempel er ”degrowth”-bevægelsen (”degrowth” er i dansk sammenhæng blevet oversat til modvækst), som efterhånden har vundet fodfæste i flere lande. NOAH Modvækst følger i sporet på disse bevægelser og har siden 2007 arbejdet for at oplyse om vækstsamfundets negative konsekvenser og bidrage til formuleringen af alternativer. Konkret gennem bl.a. bogen *Modvækst – Omstilling til fremtiden* og hjemmesiden modvaekst.dk.

Seneste skud på stammen er dette nyhedsbrev, som vi håber, kan blive et forum for dansk vækstdebat. Gennem nyhedsbrevet vil vi informere om aktiviteter, møder, artikler, bevægelser mv., som beskæftiger sig med vækstkritikken og – ikke mindst – alternativerne i form af et bæredygtigt og robust samfund. Det er vores håb, at nyhedsbrevet kan blive et åndehul for en åben og fordomsfri debat og kan inspirere til formuleringen af de nødvendige visioner for livet ”efter væksten”.

NOAH Modvækst

NYT SIDEN SIDST

100.000 grønne jobs – uden vækst!

Af John Holten-Andersen

Vi befinder os i disse år i en dobbeltkrise af både social og miljømæssig karakter. Nyt oplæg fra Græsroddernes Netværk for Bæredygtig Omstilling (GNBO) giver et bud på, hvordan vi kan slippe ud af krisen og skabe både flere jobs og et bedre miljø – uden økonomisk vækst!

I Græsroddernes Netværk for Bæredygtig Omstilling (GNBO) – som er en samling af miljøorganisationer, fagforeninger og andre græsrodder – har vi udarbejdet

et oplæg med titlen ”100.000 jobs med bæredygtig omstilling” (kan findes på www.klimaforum.org/GNBO).

Udgangspunktet for oplægget er erkendelsen af, at vi befinder os i en dobbelt krise: en social- og beskæftigelseskrise på den ene side og en miljø- og klimakrise på den anden. Da de to kriser er to sider af samme mønt, er vi nødt til at finde løsninger, der giver et svar på dem begge. Det traditionelle mainstream svar på denne dobbelte udfordring er, at vi må skabe ”Grøn Vækst”. Efter vores mening er dette imidlertid en blindgyde, for det er jo netop de sidste godt 100 års vækstopolitik, der er selve årsagen til den nuværende miljø- og klimakrise. Derfor er det at binde folk en løgn på ærmet at hævde, at vi kan fortsætte vækstprojektet, blot vi giver det en grøn indpakning. Hvis vi for alvor vil omstille vores samfund i en bæredygtig retning, er vi ganske enkelt nødt til radikalt at nedsætte vores nuværende overtræk på naturens ressourcer, hvilket forudsætter et opgør med hele væksttankegangen.

Problemet er, at vores nuværende politisk-økonomiske system forudsætter vækst, hvorfor et fravær af vækst betyder økonomisk krise, arbejdsløshed, social udstødning osv. Det er jo netop det, vi oplever i disse år. Efter vores opfattelse er dette imidlertid ikke et argument for mere eller mindre desperate forsøg på at genrejse væksten, men snarere for, at vi må gentænke det herskende politisk-økonomiske paradigme. Det er, hvad vi i al beskedenhed forsøger at gøre i oplægget om ”100.000 jobs med bæredygtig omstilling”.

I oplægget argumenterer vi for nødvendigheden af at skabe en ”økologisk økonomi, der er nænsom over for naturen og som accepterer de grænser, den sætter for os. Det betyder at vi må satse på vedvarende, lokale og bæredygtige energiresourcer og samtidig udvikle en genbrugsøkonomi, der er baseret på fornybare ressourcer. Vi må gøre op med den brug-og-smid-væk kultur, som vi har vænnet os til over de sidste godt 50 år og udvikle en produktion og et forbrug baseret på holdbarhed og kvalitet frem for bras og kvantitet. En sådan økonomi kræver flere hænder – ikke færre.”

Det afgørende i denne argumentation – som også er den røde tråd i hele oplægget – er, at en økologisk omstilling af vores samfund kræver flere hænder, ikke færre. Og desuden: at der netop i vidt omfang er tale om *hænder* – frem for de sidste mange års ensidige

satsning på hoveder. Denne røde tråd forsøger vi i oplægget at anskueliggøre og konkretisere i forhold til fire vigtige sektorer: fødevarerproduktion, energi, transport og byggeri. På alle disse områder argumenterer vi for, at der skal sættes på kvalitet frem for kvantitet, og at det indebærer en relokalisering af produktionen, så den foregår tæt på forbrugerne og inden for de rammer, som det lokale naturgrundlag sætter. Udover at dette vil minimere den transport og det energiforbrug, som nutidens globale forsyningskæder kræver, så vil det også føre til en revitalisering af de lokale fællesskaber, som den globale økonomi i dag stort set har tømt for indhold.

En sådan omstilling indebærer som antydning en fundamental ændring af det herskende politisk-økonomiske regime. Det kan selvfølgelig ikke ske fra den ene dag til den anden, men det er vigtigt, at vi snart får påbegyndt denne rejse, for dette regime kan af mange grunde ikke fortsætte. For det første kan naturen som sagt ikke klare mere, men det kan mennesket heller ikke. Flere og flere mennesker bukker under for vækstsamfundets stress og jag og længes efter et mere overskueligt og meningsfuldt liv. Selvom samfundets ledende kræfter desperat forsøger igen at få gang i den økonomiske vækstmaskine, så tyder alt efterhånden på, at det er et håbløst projekt.

Netop heri ligger håbet for alle os, der længe har ment, at der er behov for et radikalt kursskifte, men som lige så længe har haft mere end overordentlig svært ved at blive hørt og taget alvorligt. Oplægget ”100.000 jobs med bæredygtig omstilling”, som er blevet til i en dialog mellem mange meget forskelligartede bevægelser og organisationer er udtryk for, at dette håb er i færd med at få mund og mæle.

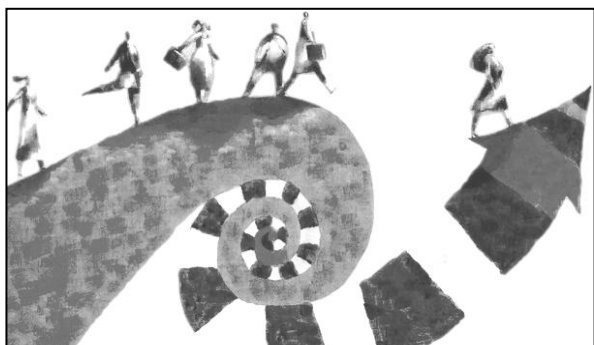
Debat om strukturen af fremtidens økonomi

Af Susanne Blegaa

På et møde i januar i år præsenterede Syntesetanken ideerne til en grundlæggende reform af økonomien. Mødet var samtidig startskuddet til en række debataktiviteter gennem første halvdel af 2012.

Syntesetanken er en uafhængig gruppe af personer, hvoraf flere har tilknytning til Retsforbundet, Andelskassen J.A.K. og Basisindkomstbevægelsen.

Mødet den 23. januar 2012 på CBS (Copenhagen Business School) tiltrak ca. 150 tilhørere. På mødet præsenterede Syntesetanken sine tanker om en overgang til et bæredygtigt, demokratisk samfund baseret på markedsøkonomi.

Helt overordnet består reformen af en *sammentænkning* af en pengereform – som giver Nationalbanken eneret til at skabe elektroniske penge og lader en Samfundsbank overtage realkreditinstitutternes virke på non-profit-vilkår – med indførelsen af fuld grundskyld og basisindkomst.

Fuld grundskyld indebærer, at den samfundsskabte merværdi af jorden (kaldet ”jordrenten” af økonomer) skal tilhøre fællesskabet. Væksten i grundværdiernes pris skyldes samfundsudviklingen og ikke ejerens indsats. Derfor skal grundejeren betale en årlig jordrenteværdiafgift til staten.

Basisindkomst er en indkomst på et beskedent niveau til alle i samfundet, som er uafhængig af anden indkomst og formue. Ifølge Syntesetankens oplæg skal den ligge på et niveau mellem den nuværende

folkepension og arbejdsløshedsunderstøttelse. Der er ikke tilknyttet betingelser af nogen art til erhvervelsen af basisindkomst, og basisindkomst vil erstatte de fleste andre overførselsindkomster.

Reformforslaget kan downloades fra Syntesetankens hjemmeside www.syntesetanken.dk, hvor man også kan tilmelde sig deres nyhedsbrev.

Efter præsentationen og debatten af reformforslaget var der et meget velbesøgt møde for de deltagere, som var interesserede i at bidrage til det videre arbejde med analyse, udformning og formidling af en sådan reform. Mange deltog her, og der blev taget initiativ til forskellige arbejdsgrupper.

Er der penge nok til den grønne omstilling?

Af Susanne Blegaa

Den 29. februar 2012 afholdt Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS) et seminar i København med overskriften ”Hvordan fremmes grøn vækst i EU?” Her kunne man høre to meget forskellige bud på mulighederne for at sikre investeringer i en grøn omstilling fra Bo Lidegaard, chefredaktør for Politiken, og Sony Kapoor fra tænketanken Re-define. Susanne Blegaa fra NOAH Modvækst deltog i seminaret og viderebringer her nogle af indtrykkene fra mødet.

Målt på indholdet kunne seminaret lige så godt have haft titlen *Grøn omstilling i EU*, så det var på flere måder relevant set fra et modvækstperspektiv. Oplæg og diskussion handlede om at få gang i investeringerne i en grøn omstilling, fx i vedvarende energi og energibesparelser. Bo Lidegaard, chefredaktør for Politiken og tidligere chef for Klimasekretariatet i Statsministeriet, og Sony Kapoor, direktør i den internationale tænketank Re-define, holdt hver et oplæg, som stod i skærende kontrast til hinanden.

Bo Lidegaard forventer ikke, at der vil blive taget initiativer fra hverken politisk hold eller fra bankerne til at gennemføre store grønne investeringer. Han begrunder sin pessimisme med tre forhold:

For det første er der ikke inden for verdenssamfundets organisationer nogen enighed om eller generel forståelse af nødvendigheden af en grøn omstilling. Bo Lidegaard eksemplificerer dette ved de paaue resultater af de senere års klimaforhandlinger.

For det andet vil private virksomheder have, at regeringerne skal etablere attraktive rammer, som fjerner en del af virksomhedernes risiko ved grønne investeringer og gør dem profitable. Men landenes finansministerier opfatter dette som et krav om indirekte subsidier til virksomhederne, hvorved det bliver skatteyderne, der i sidste ende kommer til at betale. En sådan løsning er der en generel modvilje mod i finansministerierne, ligesom de også tøver ud fra en formodning om, at der i fremtiden vil fremkomme mere effektive og billigere grønne løsninger.

Bo Lidegaard

Endelig, for det tredje, er tidshorizonten for at tjene investeringerne i grønne løsninger hjem for lang, ifølge Bo Lidegaard. Vælgerne ønsker vækst i både det offentlige og det private forbrug, og de vil ikke acceptere, at for mange midler kanaliseres over i tiltag, som ikke giver umiddelbar forbrugsvækst. Ingen politikere vil kunne blive valgt på et program om mindre vækst – endsige nulvækst.

Bo Lidegaard mener, at den eneste farbare strategi er at gennemføre konkrete og praktiske tiltag til en grøn omstilling, som skal drive udviklingen ved eksemplets magt.

I modsætning til Bo Lidegaard er Sony Kapoor langt mere optimistisk og taler om de mange konkrete muligheder, der er her og nu for at øge investeringerne i en grøn omstilling i EU. Hans tænketank, Re-define, udarbejdede i 2011 en rapport for De Grønne i Europaparlamentet om, hvordan en "Green New Deal" kan finansieres. Sony Kapoor hævder, at det finansielle system bestemmer, hvem der vinder, og hvilke tekno-

logier der får succes. Samtidig gør han det klart, at de nuværende finans- og skattesystemer har mange indbyggede hindringer for grønne investeringer.

Sony Kapoor

Ifølge rapporten fra Re-define vil de nødvendige omstillinger kræve to procent af EU's BNP, dvs. 300 mia. euro pr. år eller svarende til 2.200 mia. kroner om året. Selv om det er et stort beløb, så er der rigeligt med finansielle midler, og finansieringen kan komme fra primært den private sektor. De to procent kan også sammenlignes med EU's udgifter til import af fossile brændsler, som i dag beløber sig til tre procent af BNP. Det vurderes endvidere, at investeringerne i grønne løsninger vil skabe op mod seks millioner nye jobs i EU.

Rapporten fra Re-define indeholder mange konkrete og detaljerede forslag til, hvad der kan gøres for at fremme investeringerne i en grøn omstilling. Her skal blot, som en appetitvækker, nævnes forslaget om, at finansielle institutioner (fx pensions- og investeringsselskaber) skal offentliggøre vurderinger af, hvor sårbare deres investeringer er i tilfælde af fremtidige prisstigninger på fossile brændsler. Det vil medvirke til, at fremtidige investeringer i højere grad rettes mod teknologier og løsninger, som ikke baserer sig på fossile brændsler som energikilde. Et andet forslag handler om, at den offentlige sektor, som står for omkring 15 procent af det samlede forbrug, skal vælge grønne løsninger. Et tredje eksempel går på at indføre ordninger, som finansierer private husejeres investeringer i energibesparelser gennem de årlige besparelser på husejernes fremtidige energiregninger.

Re-defines rapport har titlen *Funding the Green New Deal: Building a Green Financial System* og kan downloades fra tænketankens hjemmeside www.re-define.org.

Bæredygtig udvikling i balance

Af Toke Haunstrup

Ny rapport fra den internationale udviklingsorganisation Oxfam optegner målene for en global, bæredygtig udvikling og efterlyser en ny økonomisk politik, som gør op med den økonomiske vækst som mål i sig selv.

Til juni mødes ledere og repræsentanter fra klodens lande til FN's store konference om bæredygtig udvikling i Brasiliens Rio de Janeiro. Anledningen er 20 året for FN's første store konference om miljø og udvikling i 1992, som også blev afholdt i Rio de Janeiro. Den første Rio-konference mundede bl.a. ud i vedtagelsen af et handlingsprogram for en global bæredygtig udvikling (Agenda 21 programmet) og FN's Klimakonvention, som kom til at danne grundlag for klimaforhandlingerne og Kyoto-protokollen.

Som optakt til dette års Rio+20 møde, har den internationale udviklingsorganisation Oxfam lavet rapporten *A safe and just space for humanity*. Med rapporten ønsker Oxfam at udvikle en ramme for diskussionen om, hvordan målsætningen om at sikre rimelige levevilkår for alle mennesker på kloden kan forenes med målsætningen om miljømæssig bæredygtighed.

I rapporten formuleres dette som et spørgsmål om, at menneskeheden skal finde en balance mellem de sociale og miljømæssige grænser. De sociale grænser udgør en form for "nedre grænse", hvor alle mennesker er sikret rimelige og retfærdige levevilkår i form af eksempelvis adgang til rent drikkevand, tilstrækkeligt med fødevarer, muligheder for uddannelse og arbejde mv. I dag er den nedre grænse desværre overskredet mange steder på kloden. Eksempelvis oplever op imod 900 millioner mennesker sult.

Omvendt udgør kravet om miljømæssig bæredygtighed en "øvre grænse" for, hvor meget menneskeheden kan "fylde" på kloden i form af ressourceforbrug og belastning af jordens økosystemer. Også her har vi

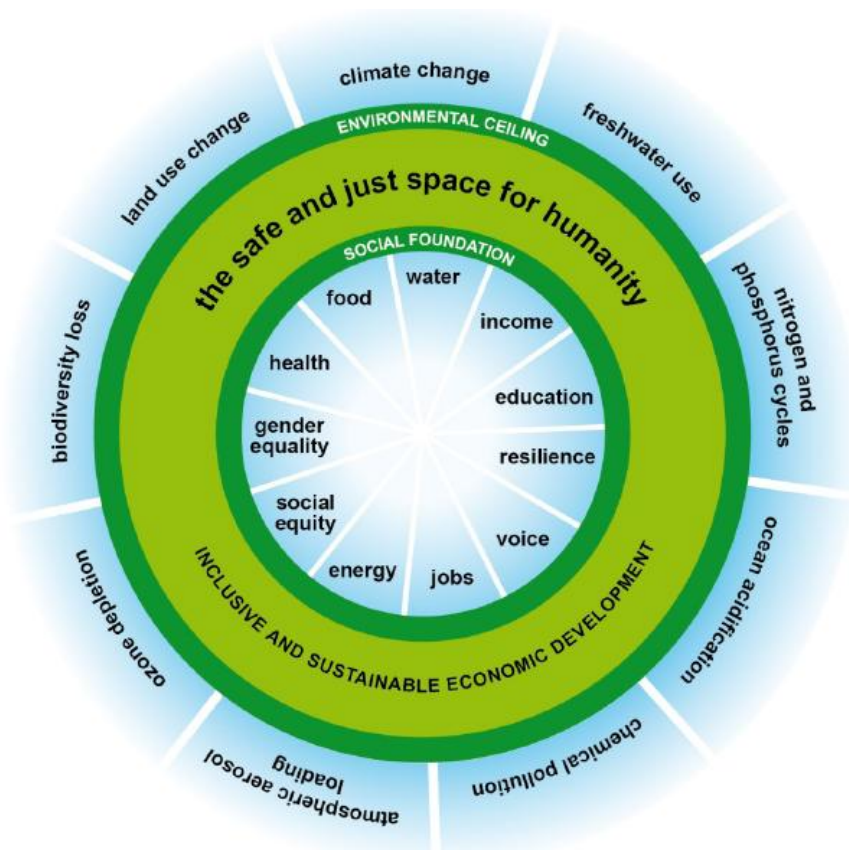
overskredet grænserne på en lang række punkter, herunder gennem klimaændringer og tabet af biologisk mangfoldighed (biodiversitet).

Det handler altså om at finde et sted mellem disse grænser, hvor mennesker kan leve og trives uden samtidig at underminere klodens økosystemer. I rapporten illustreres dette i med en dobbelt ring (se figur næste side), hvor den indre ring udgør den nedre grænse for de sociale levevilkår, mens den ydre ring udgør den øvre grænse for menneskeheden miljøbelastning. Mellem disse to ringe finder vi rummet for en bæredygtig udvikling.

Ifølge Oxfam udgør målsætningen om at sikre rimelige og retfærdige levevilkår for alle klodens borgere, uden samtidig at overskride planetens miljø- og ressourcemæssige grænser, menneskeheden største og vigtigste udfordring i det 21. århundrede. Svaret på denne udfordring indebærer en langt højere grad af lighed inden for og mellem klodens nationer i forhold til forbruget af ressourcer samt en langt højere effektivitet mht. udnyttelsen af ressourcer.

Mens den dårlige nyhed er, at vi i dag langt har overskredet såvel den sociale nedre grænse som den øvre miljømæssige grænse, så er rapportens gode nyhed, at vi uden et betydeligt ressourceforbrug kan sikre rimelige levevilkår for alle mennesker på kloden. Således kræver det en stigning i den globale fødevarereproduktion på blot 1% at tilvejebringe tilstrækkeligt med kalorier til at sikre de 13% af klodens befolkning, som i dag oplever problemer med sult og underernæring. Og at fjerne fattigdommen blandt de 21% af klodens befolkning, som lever for mindre end 1,25 dollar om dagen, kræver blot 0,2% af klodens globale indkomst.

Disse tal viser samtidig, at den ulige fordeling mellem klodens fattige og rige udgør et kerneproblem, som skal og må løses for at sikre en bæredygtig udvikling. Det er da også klodens rige befolkning, som med sit overforbrug er den primære årsag til at menneskeheden ikke holder sig inden for planetens grænser. Således står blot 11% af klodens befolkning for omkring halvdelen af den globale udledning af CO₂. Og de rigeste 10% af klodens befolkning sidder på 57% af klodens indkomst.

Målet om en bæredygtig udvikling indebærer, at alle mennesker på kloden skal sikres rimelige og retfærdige levevilkår ("det sociale fundament", den indre ring) uden samtidig at overskride grænserne for klodens økosystem og ressourcer ("det miljømæssige loft", den ydre ring). I forhold til disse to grænser foreslår rapporten fra Oxfam en række nøglekriterier, som skal være opfyldt. Grafik: "A safe and just space for humanity", Oxfam International.

Oxfam rapportens analyse lægger op til tre perspektiver på, hvordan en bæredygtig udvikling kan sikres: For det første må politikken bygge på en erkendelse af, at det miljømæssige og det sociale er tæt forbundne og hinandens forudsætninger. Dette taler for et integreret perspektiv. For det andet skal der ske en omfokusering af de økonomiske prioriteringer. De sociale og miljømæssige grænser skal lægges til grund for udformningen af den økonomiske politik, som ikke længere skal have økonomisk vækst som overordnet formål. I stedet skal målet være at sikre menneskers trivsel og at menneskeheden bringes inden for de sociale og miljømæssige grænser. Rapporten konkluderer, at den økonomiske vækst set med bæredygtighedsbriller har slået fejl, idet "alt for få af goderne fra den økonomiske vækst er tilfaldet dem, som lever i fattigdom, og alt for meget af væksten i BNP er sket gennem udtømning af naturens ressourcer".

Endelig, for det tredje, peger rapporten på, at bruttonationalproduktet (BNP) skal erstattes af nye indikatorer og "måleenheder". I stedet for BNP skal vi styre udviklingen efter indikatorer, som kan hjælpe os med at afgøre, om vi er på rette vej i forhold til at opfylde målet om bæredygtig udvikling – og dermed finde vores plads inden for de sociale og miljømæssige grænser.

Rapporten *A safe and just space* kan downloades fra Oxfams hjemmeside www.oxfam.org.

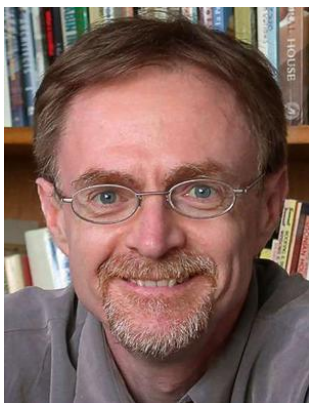

The End of Growth

Af Sussanne Blegaa

Den amerikanske journalist Richard Heinberg har gennem mange år været en aktiv stemme i debatten om energi, miljø og økonomi. Han har skrevet flere bøger om menneskets udtømming af klodens begrænsede ressourcer, og i sin seneste bog, *The End of Growth*, viser han, hvordan den økonomiske krise er tæt forbundet med miljø- og ressourceproblemerne.

Den nuværende økonomiske krise er ikke et forbigående fænomen. Den er slutningen på en anormal periode i økonomiens historie, som har været de sidste 200 år, hvor billige fossile brændsler har muliggjort en voldsom vækst i både befolkning og ressourceforbrug. Den epoke er imidlertid slut nu, hævder forfatteren til denne stærkt anbefalelsesværdige bog. I stedet for blindt at jage en fortsat – umulig – vækst, så er det på høje tid at planlægge overgangen til et samfund efter væksten.

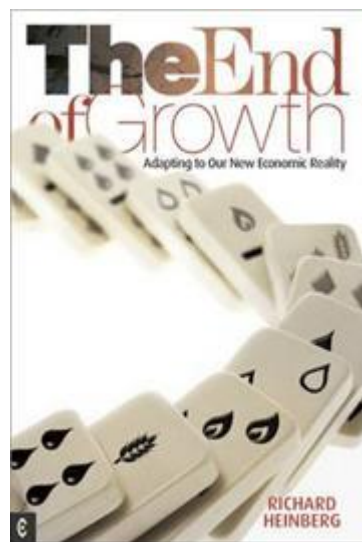

Richard Heinberg

Richard Heinberg påviser, hvordan den nuværende økonomiske krise og miljø- og ressourceproblemerne blot er forskellige aspekter af et samlet problemkompleks. Kriserne kan derfor heller ikke løses uafhængigt af hinanden.

Bogen giver en oversigt over knapheden på ressourcer med særlig vægt på energien som den basale ressource, der har betydning for udnyttelsen af alle de andre ressourcer. Herudover giver forfatteren en glimrende introduktion til grundlæggende økonomiske forhold og

baggrunden for den nuværende økonomiske krise, og han viser, hvorfor vækst er en nødvendighed i det nuværende økonomiske system. Men samtidig argumenterer han overbevisende for, at væksten ikke kan fortsætte. Han analyserer de to veje ud af krisen, som debatteres politisk i dag; nemlig på den ene side den keynesianske vej med øgede offentlige investeringer og deraf afledt øget økonomisk aktivitet, faldende arbejdsløshed og stigende købekraft (og større offentlig gæld) og på den anden side den neoliberale vej med fokus på nedskæring af den offentlige gæld. Ifølge Heinberg vil ingen af disse veje kunne lede os ud af krisen i en situation med knaphed på ressourcer og truende klimaændringer.

Læs bogen! Man bliver klogere på de strukturelle årsager til samfundets problemer og får også præsenteret brudstykker af forslag til løsninger fra det globale og til det lokale niveau. Afsnittene om løsningsforslag er dog, af gode grunde, svagere end afsnittene om problemernes årsager.

Richard Heinberg: The End of Growth. Clairview Books. 2011.

Apropos betalingsringen: Det mobile vanvid

Af John Holten-Andersen

De monstrøse motorvejsprojekter vil for eftertiden stå som monumenter over en tid, der havde mistet enhver realitetssans og hvor vanviddet lyste ud af øjnene på folk! Dette spår John Holten-Andersen, medlem af NOAH Modvækst og en gammel hund i miljøbevægelsen, i denne første udgave af *Efter vækstens* faste klumme "På spidsen". Vi lover, at fremtidige numre vil byde på flere spidser fra Johns hånd.

Regeringens katastrofale tilbagetog i sagen om den københavnske "betalingsring", "trængselsring", "miljøzone" – eller hvad man nu vælger at kalde barnet – viser med al ønskelig tydelighed, at transportpolitikken er en krumtap i selve det vækstparadigme, som regeringen i øvrigt gør alt for at vække til live igen. Ethvert beskedent forsøg på at begrænse den frie mobilitet, dvs. privatbilismen, antaster dette paradigme og kalder derfor de voldsomste reaktioner frem hos alle de aktører, der er blevet afhængige af at gøre sig fri af den begrænsning, som afstande sætter for os. Og det er ganske mange – hvilket man bl.a. kan forvise sig om hver eneste morgen ved alle indfaldsvejene til København: I en ring fra Hørsholm over Hillerød, Ballerup, Roskilde og til Køge kører kolonner af biler i sneglefart ind mod byen. Et billede, der gentager sig igen i modsat retning hver eneste eftermiddag.

I en menneskealder har skiftende regeringer af henholdsvis socialdemokratisk og borgerlig observans gjort alt for at fremme denne udvikling. Nye motorveje er blevet anlagt i et stadig mere finmasket radiale net, som forbinder Hovedstaden med resten af landet. Konsekvensen har været, at det i dag er muligt at bo så langt væk som Lolland, Odsherred og Fyn og samtidig arbejde i København. Da man i samme periode samtidig har centraliseret stadig flere samfundsmæssige funktioner og koncentreret stadig

flere arbejdspladser i og omkring de større byer, har konsekvensen naturligvis været en stærkt stigende trafik ind mod disse "vækstcentre" – i særlig grad København.

Udviklingen har formet sig som en opadgående spiral: Nye vejanlæg har skabt mere trafik, som har stillet krav om øget kapacitet, som igen har skabt mere trafik og så fremdeles i en grænseløst ekspanderende bevægelse.

Alt imens "betalingsringen" blev skrottet, er vi således samtidig vidne til milliardstore vejudvidelsesprojekter over hele landet og ikke mindst langs motorvejene ind mod København. Den førte transportpolitik baner således i bogstaveligste forstand vejen for mere biltrafik, samtidig med at man i årevis har forsømt at investere i den kollektive trafik. Det er derfor ganske forståeligt, at alle de mennesker, der gennem årene er blevet ansporet til at gøre deres hverdag afhængig af bilen, føler det en kende uretfærdigt, at de med en "betalingsring" angiveligt skulle straffes herfor. Det var deres protester, der lagde projektet i graven, hvorfra det i en (u)overskuelig fremtid bliver *politisk* umuligt at grave op igen.

Men, så kan vi jo håbe på hjælp fra en anden kant: *markedskræfterne*. For samtidig med, at politikerne altså har opgivet at gøre noget ved den absurde privatbilisme, så stiger benzinprisen til nye højder. Og alt tyder på, at det vil den blive ved med at gøre i overskuelig fremtid. Dette vil forhåbentlig åbne op for en mere realistisk erkendelse af, at vi har baseret det nuværende vækstsamfund på et uholdbart fundament, nemlig en rigelig adgang til billig fossil energi såvel som til andre begrænsede ressourcer.

Med udsigt til faldende lønninger og stigende energipriser, vil folk igen blive tvunget til at tænke alvorligt over, hvad de bruger energien til. På transportområdet vil man i første omgang efterspørge benzinøkonomiske biler – en tendens, der allerede er godt i gang. Men, på lidt længere sigt – når benzinprisen fx er kommet op over 20 kr./liter – vil man tillige blive tvunget til at overveje sit daglige transportmønster. Nærhed til de daglige gøremål – arbejde, institutioner og indkøb – vil atter blive et

vigtigt parameter for folk, hvilket efterhånden vil tvinge det politiske system til at tænke i helt nye baner angående lokalisering og transport.

Når det sker, kan omstillingen pludselig gå rigtig stærkt – også på det mentale plan. Da vil man ryste på hovedet over vores tids uforstand. De monstrøse motorvejsprojekter vil for eftertiden stå som monumenter over en tid, der havde mistet enhver realitetssans og hvor vanviddet lyste ud af øjnene på folk!

Se omtale af flere arrangementer på kalenderen på hjemmesiden modvaekst.dk.

Kalender

28. marts 2012

Alternativer til vækstsamfundet

Findes der reelle alternativer til vækstsamfundet? De fleste politikere mener nej. Heldigvis er der stadig flere, som er engageret i at finde nye veje for at omstille samfundet. De ønsker at skabe såvel økologisk balance som øget livskvalitet.

Tid og sted: kl. 19.30-21.30, Kulturhus Indre By, Charlotte Ammundsens Plads 3, København K

Arrangør: Frihedsforum

Yderligere info: www.frihedsforum.dk

29. marts 2012

Modvækst og Systemforandring

Kursusgang med foredrag ved John Holten Andersen, DTU og NOAH Modvækst. Om symbolernes magt og kampen om systemforandringer.

Tid og sted: kl. 19-21, Christianshavns Gymnasium, Prinsessegade 35, 1422 København K

Arrangør: Grobund Grønt/Rødt Oplysningsforbund.

Yderligere info: www.grobund.nu

12. april 2012

Syntesetankens pengereform

På mødet diskuteres forslaget om en pengereform, som indgår som en af grundpillerne i Syntesetankens økonomiske reformforslag "Bæredygtig, demokratisk markedsøkonomi". Dette er det første af to møder med særligt fokus på pengereformen (det andet møde afholdes d. 3. maj 2012).

Tid og sted: Kl. 19.30-21.30, Nytorv 7, 1450 København K. Pakhuset, 2. sal.

Arrangør: Syntesetanken

Yderligere info: www.syntesetanken.dk